

О. В. БАЄВА

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ

Наукові праці МАУП, 2017, вип. 53(2), с. 5–13

Фармацевтичний ринок відіграє провідну роль у світовій та регіональній економіці, характеризується високим ступенем інноваційності та соціальної спрямованості. За допомогою системного аналізу можна визначити основні драйвери світового фармацевтичного ринку: демографічні тенденції; географічне зміщення в бік країн Азії та Латинської Америки; зростання використання препаратів-джернериків.

Сфера охорони здоров'я характеризується багатьма видами діяльності та охоплює кілька ринків, що мають виражену соціальну спрямованість. Зокрема, це ринки медичних послуг, ринки фармацевтики та біотехнологій, виробів медичного призначення, медичного страхування, ринок праці медичного та фармацевтичного персоналу, ринок освітніх послуг тощо. Ринок фармацевтики та біотехнологій в міжнародній практиці розглядають як єдиний ринок, який включає як хімічно синтезовані препарати, так і біотехнологічні препарати. Фармацевтика та біотехнології є найбільшим ключовим сегментом ринку охорони здоров'я, що становить 70 % [2].

За оцінками Frost & Sullivan, у період 2016–2025 рр. очікується щорічне зростання світового фармацевтичного ринку на 4,6 %. У 2025 р. обсяг світового фармацевтичного ринку разом із сегментом біотехнологій становитиме 1,7 трлн дол. [6].

Діяльність фармацевтичної галузі позитивно впливає на світову та регіональну економіку. Економічний вплив найбільш помітно у вигляді інвестицій у виробництво фармпрепаратів і науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (R&D) з розробки та випробувань нових лікарських засобів.

За даними International Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations, у 2014 р. фармацевтична промисловість становила 3,8 % від загальної валової доданої вартості переробної промисловості. Валова додана вартість — це вартість продукції, виробленої компанією, за вирахуванням вартості його закупаваних матеріалів та послуг. Економічний потенціал фармацевтичної промисловості у глобальному масштабі приблизно відповідає ВВП Аргентини (452,8 млн дол. США). Регіональна структура валової доданої вартості фармацевтичної промисловості представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка регіональної структури валової доданої вартості фармацевтичної промисловості (млрд дол. США)

Регіон	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Азія	85,1	94,9	119,9	131,1	148,7	157,2	163,3	148,3	153,9
Європа	104,3	120,9	135,1	130,5	135,1	146,0	134,8	140,9	142,8
Північна Америка	94,4	100,4	94,2	110,5	104,9	102,6	105,3	108,3	111,8
Латинська Америка	18,5	20,8	22,7	18,4	20,4	25,2	24,9	21,7	24,6
Африка	3,1	3,4	3,3	4,4	5,0	5,0	5,1	6,2	6,8
Океанія	1,8	2,2	2,1	2,4	3,5	3,2	3,3	3,6	2,7
Загально-світовий показник	308,2	342,5	377,3	397,3	417,6	439,2	436,8	428,7	452,8

Джерело: розроблено за матеріалами [12; 19].

Фармацевтична індустрія визнана ключовим активом європейської економіки. У табл. 2 представлено динаміку основних економічних показників країн, які входять до European Federation of Pharmaceutical Industries and Association (EFPIA).

З табл. 1, 2 видно, що фармацевтичному ринку притаманні безкризовий розвиток і стабільно високі темпи зростання виробництва, продажу та рентабельності.

За даними переважної більшості науковців та аналітиків [1; 2; 4; 8; 10; 11], ключовими довгостроковими драйверами, які обумовлюють позитивні тенденції світового фармацевтичного ринку, виступають:

- демографічні чинники (зростання чисельності населення, його старіння, збільшення тривалості життя);
- соціальні (рівень розвитку охорони здоров'я та освіти, підвищення рівня захворюваності через погіршення екології);

Таблиця 2

Динаміка розвитку фармацевтичної індустрії країн EFPIA

Фарміндустрія (загальні показники по країнах EFPIA)	2000 р.	2010 р.	2014 р.	2015 р.
Виробництво (в млн. євро)	125,316	199,400	221,088	225,000
Експорт (в млн. євро)	90,935	276,357	324,452	361,500
Імпорт (в млн. євро)	68,841	204,824	251,427	275,000
Торговий баланс (в млн. євро)	22,094	71,533	73,075	86,500
Витрати на R&D	17,849	27,920	30,887	31,500
Зайнятість (осіб)	534,882	670,088	723,448	725,000
Зайнятість в R&D (осіб)	88,397	117,035	118,052	118,000

Джерело: розроблено за матеріалом [20].

- економічні (економічне зростання та підвищення рівня життя у країнах, які розвиваються, насамперед Північно-Східної Азії);
- розвиток нових технологій фармацевтики та біотехнологій;
- державна політика, орієнтована на розвиток людського капіталу.

Першим серед перелічених чинників зростання обсягу світового фармацевтичного ринку виступають темпи збільшення чисельності населення. За прогнозами ООН, чисельність населення збільшиться з 7,3 млрд осіб у 2015 р. до 9,7 млрд осіб у 2030 р., а в 2050 році — 11,2 млрд осіб [3], що позитивно впливатиме на ринок фармацевтичної і біотехнологічної продукції.

Крім збільшення загальної кількості населення планети, драйвером розвитку фармацевтичного ринку також виступатиме загальне “постаріння” населення, тобто збільшиться кількість осіб, які мають вікові хронічні захворювання, та осіб, які для підтримки певного рівня здоров’я мають постійно використовувати лікарські засоби з профілактичною або лікувальною метою. У табл. 3 представлено прогноз динаміки зміни вікової структури населення з 2005 по 2050 рр. за даними ООН.

Тобто очікується загальна тенденція “старіння населення”: за загальними світовими показниками, відсоток осіб, яким більш як 60 років, становитиме 26,2 %; в розвинених країнах — 42 %; у країнах, що розвиваються, — 23,7 %.

Якщо 60-річні особи витрачають на лікарські засоби в середньому близько 100 євро, то особи віком понад 80 років — до 600 євро [4]. Таким чином, зміна вікової структури населення світу виступатиме провідним драйвером розвитку світового фармацевтичного ринку та зміни його структури.

На сьогодні світовий фармацевтичний ринок умовно можна поділити на три основні сегменти [8]:

- 1 сегмент — країни Західної Європи;
- 2 сегмент — США;
- 3 сегмент — фармацевтичні ринки, що формуються, які поділяють на 3 рівні:
 - перший: Китай, Індія, Бразилія, Росія, Мексика, Турція;
 - другий: Польща, Болгарія, Чехія, Угорщина, Венесуела, Аргентина, Індонезія, ПАР, Румунія;

Таблиця 3

Прогноз зміни вікової структури населення за даними ООН

Вік	Відсоток населення					
	Загальні показники по світу		Розвинені країни		Країни, які розвиваються	
	2005 р.	2050 р.	2005 р.	2050 р.	2005 р.	2050 р.
0–14	28,3	19,8	17,0	15,2	30,9	20,6
15–59	61,4	58,3	62,9	52,2	61,0	59,3
60+	10,3	21,8	20,1	32,6	8,1	20,1
80+	1,3	4,4	3,7	9,4	0,8	3,6

Джерело: розроблено за даними [17].

- третій: Таїланд, Україна, Єгипет, Пакистан, В'єтнам.

Для зазначених сегментів світового фармацевтичного ринку характерні різні показники зростання. Так, фармацевтичний ринок країн Європи щорічно зростає на 1–2 %; США — на 3–4 %; у країнах, у яких формуються фармацевтичні ринки, щорічне зростання становить 13–14 % [4; 7; 10].

Більшість аналітиків прогнозує перерозподіл сегментів світового фармацевтичного ринку у бік зменшення частки фармринків розвинених країн та зміщення географічного балансу в сторону pharmering markets — фармацевтичних ринків, що знаходяться на стадії формування. За аналітичним прогнозом IMS Health, регіональна структура світового фармацевтичного ринку зазнає суттєвих змін (табл. 4).

Для країн Азії, Латинської Америки та Східної Європи також притаманне зростання рівня доходів населення, що стимулює споживання більш високо-вартісних лікарських засобів [4]. З іншого боку, глобальне збільшення витрат на охорону здоров'я змушує приймати рішення про державне втручання в системі фінансування обов'язкового медичного страхування. Комплекс заходів включає регулювання ціноутворення в державному страховому секторі фармацевтичного ринку та переорієнтування споживання в бік дешевших лікарських засобів. Останніми виступають дженерики та біоаналоги [2; 4].

За аналітичними даними Frost & Sullivan, обсяг світового ринку дженериків у 2015 р. становив 331 млрд дол. Прогнозується його зростання на світовому фармацевтичному ринку в 2015–2020 рр. на 11 %, темпи якого у країнах ЄС становитимуть 7,4 % [14]. Навіть розвинені фармацевтичні ринки відрізняються за обсягом споживання препаратів-дженериків. У США 85 % усіх лікарських засобів, які призначаються пацієнтам, відносять до дженериків. У країнах Європи обсяг споживання препаратів дженериків знаходиться на нижчому рівні. До найбільш розвинених ринків-дженериків Європи відносять ринки Німеччини та Великобританії, в яких споживання дженериків перевищує половину всього фармацевтичного ринку. Аналітики звертають увагу, що в країнах, де фармацевтичні ринки знаходяться на стадії формування, існує значний нереалізований потенціал до збільшення споживання дженериків [2].

Таблиця 4

Регіональна структура світового фармацевтичного ринку

Регіон	2012 р.	2020 р.
США	23 %	16 %
Європа	14 %	10 %
Японія	11 %	7 %
Країни Азії (без Японії)	27 %	33 %
Латинська Америка	19 %	27 %
Африка	3 %	4 %
Близький Схід	3 %	3 %

Джерело: розроблено за даними [4; 16].

Суттєвим драйвером зростання ринку дженериків має стати хвиля закінчення термінів дії патентів на лікарські засоби з великими обсягами продажу. За аналітичним прогнозом Evaluate Pharma, в 2016–2022 рр. патентний захист втрачатимуть лікарські засоби з щорічним сумарним обсягом продажу до 250 млрд дол. [15]. Як правило, тимчасове зниження темпів зростання фармацевтичного ринку через закінчення терміну дії патентів змінюється його зростанням через зростання виробництва дженериків. При цьому щорічно скорочується кількість інноваційних препаратів, які приходять на зміну препаратам-блокбастерам. Така ситуація є однією з причин зниження ефективності процесів відкриття, розробки та обігу нових видів лікарських засобів [4].

Проте фармацевтична та біотехнологічна галузі залишаються найбільш високотехнологічною індустрією за обсягом абсолютних та відносних витрат на R&D [2]. Частка США в R&D у фармацевтичній галузі становить до 40 %, в останнє десятиріччя також значно зросли видатки на наукові дослідження в фармацевтичній промисловості Японії [8]. Загальні показники щодо динаміки витрат на R&D у фармацевтичній індустрії європейських країн представлено в табл. 2.

За даними EFPIA [20], п'ятірка країн-лідерів по R&D у фармацевтичній індустрії Європи виглядає таким чином:

1. Німеччина – 5,813 млн євро.
2. Швейцарія – 5,338 млн євро.
3. Великобританія – 4,868 млн євро.
4. Франція – 4,564 млн євро.
5. Бельгія – 2,453 млн євро.

Проте на R&D сектор фармацевтичної промисловості значним чином впливають фіскальні заходи жорсткої економії, які вводяться урядами країн ЄС з 2010 року, що призводить до поступового переміщення науково-дослідної активності з країн Європи на фармацевтичні ринки країн, що розвиваються [8].

Специфічною особливістю фармацевтичного ринку виступає провідна роль фармацевтичних корпорацій, які мають статус ТНК і виступають лідерами R&D у фармацевтичній індустрії. Це так звана Big Pharma – група компаній, яка відіграє провідну роль за обсягами R&D у фармацевтичній індустрії та глобальних продаж рецептурних препаратів.

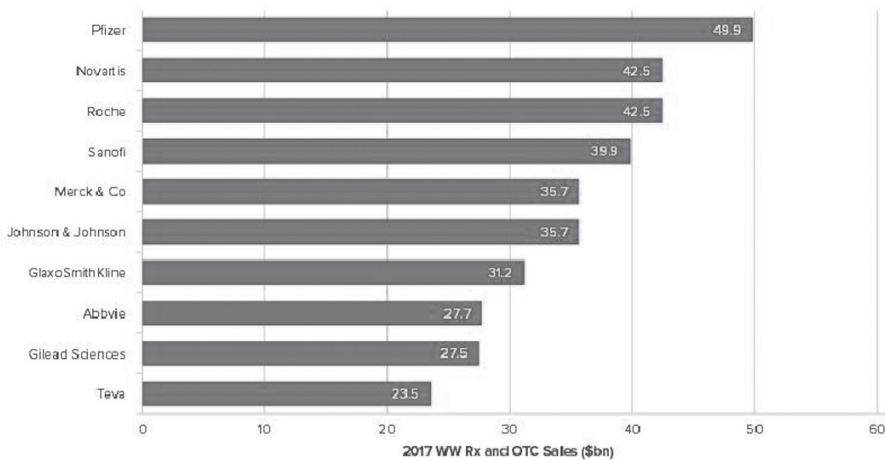
На рисунку представлено рейтинг компаній Big Pharma у 2017 р. за прогнозом Evaluate Pharma, опублікованим у грудні 2016 р.

За аналітичним прогнозом Evaluate Pharma, першу сходинку рейтингу має зайняти американська компанія Pfizer із загальним обсягом продажу 49,9 млрд дол. Компанія Pfizer стала лідером світової фармацевтичної індустрії в 2016 р., випередивши Novartis, яка очолювала рейтинг у 2014–2015 рр. За прогнозом Evaluate Pharma, ця тенденція збережеться і в 2017 р., навіть Pfizer збільшить відрив від своїх конкурентів на фармацевтичному ринку [13].

За обсягом інвестицій в R&D компанія займає третю сходинку серед Big Pharma, на наукові дослідження та розробки нових лікарських засобів Pfizer

Top 10 Companies by 2017 Rx and OTC Sales (\$bn)

Source: EvaluatePharma 20 November 2016

Рейтинг компаній Big Pharma у 2017 році [13]

щорічно витрачає 17,8 % доходу від продажу рецептурних препаратів [9]. Компанія має достатньо диверсифікований продуктивний портфель, що дасть змогу Pfizer витримати “джеренетичну” конкуренцію при закінченні дії патентного захисту на свої оригінальні препарати. До того ж термін патентного захисту вакцини Prevnar-13, продаж якої приносить компанії найбільші прибутки, закінчується тільки в 2026 р., що дасть можливість Pfizer зберегти свої лідерські позиції на світовому фармацевтичному ринку [5].

За прогнозом Evaluate Pharma, в 2017 р. друге та третє місця поділять швейцарські компанії Novartis та Roche з показниками продажів 42,5 млрд дол. [13].

Фармацевтична компанія Novartis зарекомендувала себе як справжній лідер у галузі фармацевтичної промисловості. У 2016 р. вона була лідером продажу препаратів, які використовують для лікування онкологічних, імунологічних, дерматологічних та офтальмологічних хвороб. З комерційної точки зору найбільш успішними препаратами Novartis в 2016 р. були визнані Gilenya, Tasigna і Ultibro [21]. Novartis є лідером на світовому фармацевтичному ринку за показниками інвестицій в R&D, які становили 21,8 % доходів від продажу рецептурних препаратів [9].

У трійку лідерів Big Pharma також входить швейцарська компанія Roche, яка спеціалізується на біотехнологіях, онкології, лабораторній діагностиці. Філіали компанії працюють більше ніж у 100 країнах [21]. Roche посідає друге місце в рейтингу компаній за обсягом інвестицій в R&D, який становив 22 % від загального обсягу продажу рецептурних препаратів компанією. Незважаючи на чималі витрати на розробку та дослідження інноваційних фармацевтичних препаратів, продуктивний портфель Roche є достатньо вузьким, а продаж — консолідованим. Так, три препарати компанії (Rituxan, Avastin, Herceptin) акумулюють 54,4 % від загального обсягу продажу рецептурних

препаратів. Усі перелічені препарати використовуються в онкологічній практиці. До того ж термін патентного захисту на Avastin та Herceptin закінчується у 2016 р., а на Rituxan – у 2019 р. [5].

Фармацевтична компанія Sanofi (Париж, Франція) з обсягом продажу 39,9 млрд дол. посідає четверте місце в рейтингу, п'яте та шосте місця – Merck&Co. (Кенілворт, Нью-Джерсі, США) та Johnson&Johnson (Нью-Брансуїк, Нью-Джерсі, США) з обсягом продажу 35,7 млрд дол. Подальші місця рейтингу розподілені між GlaxoSmithKline (Брентфорд, Великобританія), AbbVie (Північний Чикаго, Іллінойс, США), (Фостер Сіті, Каліфорнія, США) та Teva Pharmaceutical industries (Петах-Тіква, Ізраїль).

Аналітики прогнозують зміцнення позицій на світовому фармацевтичному ринку компанії Gilead за рахунок лікарського засобу Harvoni, який був визнаний одним із рецептурних препаратів з найвищими показниками продажів. У 2015 р. обсяг продажу Harvoni становив 13,864 млрд дол. [5].

За прогнозом Evaluate Pharma, в топ-10 Big Pharma вперше має увійти ізраїльська компанія Teva Pharmaceutical industries, обсяг продажу рецептурних препаратів якої зріс з 16,982 млрд дол. у 2015 р. [9] до 23,5 млрд дол. у 2017 р. [13], тобто спостерігається 38 % зростання.

Таким чином, можна визначити такі особливості та тенденції розвитку сучасного світового фармацевтичного ринку:

- чітка тенденція до збільшення обсягів продажу фармацевтичних препаратів, яка обумовлена зростанням населення планети та збільшенням тривалості життя, відсотка населення з хронічними захворюваннями;
- незважаючи на високий рівень концентрації виробничих потужностей, R&D у сфері фармакології та біотехнології в країнах та фармацевтичних компаніях розвинених країн, спостерігається географічне зміщення світового фармацевтичного ринку з Європи та Північної Америки до Азії та Латинської Америки;
- зміна в товарній структурі світового фармацевтичного ринку, яка проявляється в зростанні сегмента препаратів дженериків та скороченні сегмента патентованих оригінальних інноваційних лікарських засобів.

Джерела

1. *Гладких Д. Є.* Тенденції розвитку світового хіміко-фармацевтичного ринку в умовах глобальної кризи // *Наук. вісн. Міжнар. гуманітарного ун-ту.* 2015. № 11. С. 32–35.
2. *Обзор тенденций на глобальном и российском фармацевтическом рынке* [Електронний ресурс] // *Московская Биржа.* URL: fs.moex.com/files/14283
3. *Доклад ООН: численность мирового населения* [Електронний ресурс] // Веб-сайт ООН. URL: <http://www.un.org/russian/news/story.asp?NewsID=24171>
4. *Доровской А. В.* Сегменты мирового фармацевтического рынка: тенденции и противоречия развития // *Международ. экон. новости.* 2014. № 9. С. 34–40.
5. *Жулина К.* Топ-50 крупнейших мировых фармацевтических компаний [Електронний ресурс] // *Клиническая фармация.* 2016. URL: <http://clinical-pharmacy.ru/digest/farmacevtrinok/6260-klyuchi-k-uspehu-top-50-krupneyshih-mirovyh-farmaceuticheskikh-kompaniy.html>

6. К 2025 г. объем мирового фармацевтического рынка составит \$1,7 трлн [Электронный ресурс] // Frost & Sullivan. URL: <https://ww2.frost.com/news/press-releases/k-2025-g-obyom-mirovogo-farmaceuticheskogo-rynka-sostavit-17-trln/>
7. *Калганов В. А.* Анализ структуры мирового фармацевтического рынка: тенденции и перспективы // Молодой ученый. 2017. № 11. С. 213–216.
8. *Карачев И. А., Сапур Е. В.* Мировой фармацевтический рынок [Электронный ресурс] // Рос. внешнеэкономический вестник. 2016. № 8. URL: http://www.webeconomy.ru/index.php?page=cat&cat=mc&mc=138&type=news&mm_menu=58&newsid=3484
9. *Лукьяничук В.* Ключи к успеху: топ-50 крупнейших мировых фармацевтических компаний [Электронный ресурс] // Аптека. 2016. № 1055 (34). URL: <http://www.apteka.ua/article/383148>
10. *Пінчук Л.* Світовий фармацевтичний ринок: сучасний стан, регіональні особливості та тенденції розвитку // Екон. та соц. географія. Зб. наук. пр. 2015. Вип. 74. С. 57–62.
11. *Шполянская А. А.* Анализ производства и прогноз развития фармацевтического рынка Германии в условиях возрастающей конкуренции на мировом рынке // Междунар. журн. прикладных и фундаментальных исследований. 2016. № 3–3. С. 450–454.
12. The Economic Footprint of Selected Pharmaceutical Companies in Europe / Nora Albu, Marc Mecke, Dennis A. Ostwald, Katharina Zubrzycki [Электронный ресурс] // European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations, 2016. URL: <http://www.efpia.eu/uploads/Modules/Documents/the-economic-footprint-of-selected-pharmaceutical-companies-in-europe.pdf>
13. EP Vantage 2017 Preview [Электронный ресурс] // Evaluate. 2016. URL: <http://info.evaluategroup.com/rs/607-YGS-364/images/EPV2017Prev.pdf>
14. European generic pharmaceuticals market: The potential saving in many European countries are not completely exploited [Электронный ресурс] // J. Develop Drugs. 2016. 5:4. URL: https://www.omicsgroup.org/journals/conference-proceedings/2329-6631.C1.021_001.pdf
15. Evaluate Pharma World Preview 2016, Outlook to 2022 [Электронный ресурс] // Evaluate Ltd, 2017. URL: <http://www.evaluategroup.com/public/reports/EvaluatePharma-World-Preview-2016.aspx>
16. IMS Healthcare information from Quintiles IMS Institute. Pharmaceutical Industry [Электронный ресурс] // Quintiles IMS. URL: <http://www.imshealth.com/en/thought-leadership/quintilesims-institute>
17. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat (2007). World Population Prospects: The 2006 Revision, Highlights [Электронный ресурс] // United Nations. Department of Economic and Social Affairs. URL: http://www.un.org/esa/population/publications/wpp2006/WPP2006_Highlights_rev.pdf
18. Silverman E.D. Global spending on drugs to reach \$1.5 trillion by 2021 [Электронный ресурс] // Pharmed. 2016. URL: <https://www.statnews.com/pharmed/2016/12/06/drug-prices-spending/>
19. The Pharmaceutical Industry and Global Health International. Facts and Figures 2017 [Электронный ресурс] // Federation of Pharmaceutical Manufacturers & Associations. URL: <https://www.ifpma.org/wp-content/uploads/2017/02/IFPMA-Facts-And-Figures-2017.pdf>
20. The Pharmaceutical Industry in Figures [Электронный ресурс] // EFPIA. 2016. URL: <http://www.efpia.eu/uploads/Modules/Documents/the-pharmaceutical-industry-in-figures-2016.pdf>

21. Top 10 pharmaceutical companies in 2016 [Електронний ресурс] // ProClinical Life Sciences Recruitment Blog. URL: <http://blog.proclinical.com/top-10-pharmaceutical-companies-2016>

Розглянуто основні тенденції розвитку світового фармацевтичного ринку. Визначено основні чинники, що обумовлюють його розвиток: збільшення тривалості життя та відсотка населення з хронічними захворюваннями; високий рівень концентрації виробничих потужностей, R&D в країнах та фармацевтичних компаніях розвинених країн; географічне зміщення світового фармацевтичного ринку з Європи та Північної Америки до Азії та Латинської Америки.

The main trends of development of the world pharmaceutical market are considered. The main factors of its development are determined: an increase in the life expectancy and the percentage of the population with chronic diseases; High level of concentration of production capacities, R&D in countries and pharmaceutical companies of developed countries; Geographical shift of the world pharmaceutical market from Europe and North America to the countries of Asia and Latin America.

Рассмотрены основные тенденции развития мирового фармацевтического рынка. Определены основные факторы его развития: увеличение продолжительности жизни и процента населения с хроническими заболеваниями; высокий уровень концентрации производственных мощностей, R&D в странах и фармацевтических компаниях развитых стран; географическое смещение мирового фармацевтического рынка из Европы и Северной Америки в страны Азии и Латинской Америки.

Надійшла 22 травня 2017 р.